

Osim toga, nastavno na rod i teorije urote, upravo su žene u patrijarhalnoj ulozi njegovateljice pomogle širiti konspirativne teorije o cjepivima, što je dodatno zakompliciralo pandemiju.

Express: Naposljetku, a propos Tonijeva odnosa s majkom, krije li se tu kakva simbolika koju bismo, osim na Edipov kompleks, mogli svesti na puku infantilnost? Naime, nakon povratka u roditeljski dom Toni boravi u istoj sobi u kojoj je boravio kao dijete.

Da, što nije neobično za Balkan. Nedavno sam pročitala izvještaj prema kojem balkanski muškarci ostaju dulje u svojim domovima nego žene. Također, tradicija nalaže da se imovina prenese na muškarca, pa Toni vjeruje da je stan njegov iako je majčin. U tom smislu, može se tvrditi da podsvjesno želi smrt svoje majke kako bi konačno bio slobodan, kako bi mogao odrasti, kako više ne bi bio mamin sinčić, iako ne čini ništa da stvori nešto svoje živeći s osjećajem prava. Toni je paraliziran od privilegija, posebice od toga što su ga razmazili majka i otac, te koliko god imao koristi od toga što je Petar Pan, na kraju se to za njega pokazalo kobnim. Infantilnost stanja u kojem egzistira očita je: živi u svojoj staroj dječjoj sobi spavajući u malom krevetu. Jedna čitateljica rekla mi je da je pronašla simboliku u sakupljanju njegove odjeće onda kad mora sam koristiti perilicu rublja te kad odabere pogrešan program: rekla je da mu odjeća više ne odgovara zato što sad simbolično mora biti odrastao budući da su mu roditelji mrtvi. Ta simbolika nije bila namjerna, ali uživam u interpretaciji. Naposljetku, Toni ne može živjeti bez majke, bilo da je riječ o njegovoj pravoj majci ili djevojci koja ispunjava majčinsku ulogu. Što, nažalost, nije neuobičajeno u društvu.

Express: Kao još jedan zaključak pri analizi protagonista romana nameće se i to da patrijarhat ne predstavlja isključivo klasno pitanje: Tonijev muzički background razotkriva nam sredovječnog muškarca urbanih karakteristika, a Tonijev pokojni otac bio je sveučilišni profesor. Je li ovaj pristup izgradnji Tonija kao stanoovitog simbola poretka ujedno motiviran medijski dojmljivim primjerima kojih u regiji posljednjih godina ne manjka? I dokad će, tj. hoće li, Tamare i Milene, kakve su i njihove imenjakinje u knjizi, trpjeti svoje mizogine ljubavi? Možemo li u konačnici reći da je od patrijarhata gori jedino internalizirani patrijarhat?

Tonija svrstavam u višu srednju klasu koja gubi tlo pod nogama jer je to klasa koju poznajem i klasa koju želim kritizirati. Tonijev je otac sveučilišni profesor, a svi njegovi kolege također su tobožnji intelektualci iz vremena prije raspada Jugoslavije, koji su

uživali beneficije isključivo zbog obiteljskog podrijetla ili političkih veza. U mladosti sam bila okružena takvim ljudima. Svi smo poznavali profesore koji su rutinski nekažnjeno uznemiravali svoje studentice i koji su bili hvaljeni te slavljani zbog svoje navodne intelektualne snage, mada je u mnogim slučajevima sve to bio mit. Sličnu situaciju imamo i danas, s tom razlikom što takozvani intelektualci ne uživaju tako velike privilegije budući da su ih sad zasjenili superbogataši, neobrazovani ili s malo obrazovanja, koji se rijetko pretvaraju da ih zanima umjetnost i da su bolji od svih ostalih jer idu na jazz koncerte ili poznaju Bowiejeve albume. Što se tiče toga kad će žene prestati tolerirati mizogine parazite: prestaju sad. Pomažemo si međusobno i sa

🔗 **Toni** Rumena Bužarowska, Fraktura. Prijevod: Ilica Baković

svakom generacijom sve smo bolje i bolje.

Express: Iako je još mnogo pitanja o kojima bismo mogli razgovarati, primijetio bih tek izvrsno opisanu "atmosferu" s društvenih mreža, napose Facebooka; na brojenje lajkova, citata i paracitata, čini se, milenijalci su navučeni od komunikacijski reduktivnije generacije Z. Što se dogodilo s ljudima čije je iskustvo tzv. fizičkog svijeta – posljedično i neposredne komunikacije – upisano u egzistencijalne temelje: odrastanje i mladost? Nije li bilo logično očekivati da će one – generacije analognog doba – imati razvijen imunitet na otuđenje? Ovdje, dakako, možda i najmanje govorim o Toniju, kao nekom tko bi, robujući opisanom setu vrijednosti, u

svakom vremenu i prostoru bio jednako sam i samosažaljiv.

Vjerujem da je svaka generacija duboko pogođena društvenim mrežama i načinom na koji one izravno podupiru taštinu. Razvijale su se velikom brzinom te s vrlo malo vremena da se ljudi prilagode ovom fenomenu. Stoga mnogi korisnici nisu ni svjesni što zapravo govore svijetu onda kad objavljuju nešto poput selfieja, slike ili "citata", odnosno "duboke misli". Toni je pripadnik generacije X i utoliko koristi Facebook kao boomer. Budući da je roman prilično mračan, epizode s društvenih mreža koristila sam s ciljem postizanja komičnog efekta. Što je zapravo nešto što mnogi od nas rade u stvarnosti: skrolamo smijajući se tome što ljudi objavljuju, kao i tome koliko je, primjerice, očit njihov vapaj za pažnjom, osobito kad to pokušavaju prikriti nečim "intelektualnim".

Express: Geopolitiku je, kao što vidimo, posljednjih godina obilježila inflacija pobjesnelih alfa-mužjaka, osobito onih čiji alfa-status, na temelju kronološke dobi, osporava biologija. Impotencija, možda i inkontinencija, pri kraju životnog puta – ako nositelji tih stanja jesu muškarci s enormnom moći odlučivanja – postaju globalno opasne. Jednako kao kukavičluk, koji proizvodi dvostruke kriterije, sukladno čemu prešućuje monstruozne zločine kojima, primjerice, svjedočimo na Bliskom istoku. Sukus svega: jesmo li u trećem svjetskom ratu? Što bi Toni uradio da se kojim slučajem našao u Bijeloj kući ili u Kremlju? Bi li počeo svjetski rat ili možda ipak popravio zube budući da, kako i priliči balkanskom vitezcu patrijarhata, s dentalnim zdravljem ne stoji najbolje?

Nažalost, što se tiče muževnosti, ovo nije ništa novo i ne razumijem kako se toga ne sjećamo: muškarci su oduvijek stvarali ratove i uzrokovali masovna razaranja. Ali svjedoci Drugog svjetskog rata uglavnom su umrli i sad se čini kao da ponovno moramo svjedočiti pokolju. Nisam sigurna, ali definitivno se čini kao da smo u svjetskom ratu, s tom razlikom što ovaj put ne vidim tko su dobri momci. I da odgovorim na vaše pitanje što bi Toni učinio: sjedio bi i pričao, pričao i pričao o tome što bi učinio. Na kraju nam, znajući da nema te diktature koja se nije proglasila demokracijom, te da nema tog diktatora koji se nije proglasio vodom demokratskog poretka, ne preostaje drugo nego zapitati se: spavaju li ostarjeli kreatori kaosa u dječjim sobama? Čeznu li i oni, baš kao naš Toni, za majčinskom pažnjom? I koliko nas sve skupa koštaju njihove čežnje? Jer infantilnost, budući da se s njenim posljedicama suočavamo podjednako u neposrednom i širem okruženju, ne može biti jeftina, čak i kad bi se našla na sniženju.